

Aangetekend, met bericht van ontvangst
Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL)
Postbus 20021
3502 LA Utrecht

Tevens per fax: 030-275 69 99

mr. C.N.J. Kortmann
advocaat

Advocaten en notarissen
Strawinskylaan 2001
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 04 12
F +31 20 546 07 10
tijn.kortmann@stibbe.com
www.stibbe.com

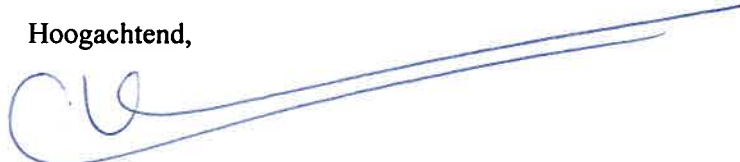
Onze ref.
CK/AB 1023079-12023715
Datum
14 november 2011

Sommatiebrieven Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters

Geachte heer, mevrouw,

Ter informatie zenden wij u hierbij afschriften van een drietal brieven die wij namens onze cliënte, de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG), stuurden aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Zoals u in deze brieven zult lezen, sommeert de VGG in deze brieven de Staat om per direct een moratorium af te kondigen over de doorlevering van gronden om niet of onder de marktprijs aan de zogenaamde Terreinbeherende Organisaties (TBO's) zoals de Vereniging Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen. Omdat uw bureau regelmatig bij deze grondleveringen betrokken is, leek het ons verstandig om u van deze sommatie in kennis te stellen (voorzover dat niet reeds is gebeurd via het ministerie). Voorzover noodzakelijk kunt u deze sommatie beschouwen als zijnde mede gericht aan uw bureau.

Hoogachtend,

C.N.J. Kortmann

A.W. Bos

Aangetekend, met bericht van ontvangst
Aan de Staatssecretaris van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie dr. H. Bleker
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Tevens per fax: 070 – 378 61 27

mr. C.N.J. Kortmann
advocaat

Advocaten en notarissen
Strawinskylaan 2001
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 04 12
F +31 20 546 07 10
tjn.kortmann@stibbe.com
www.stibbe.com

Onze ref
CK/AB 1023079-12023544
Uw ref.
231553
Datum
14 november 2011

De brieven van de VGG van 2 september 2011 en 18 oktober 2011

Excellentie,

Bij brieven van 2 september 2011 en 18 oktober 2011 sommeerden wij de Staat (uw ministerie) namens de VGG om per direct een moratorium af te kondigen over de verstrekking van aankoopsubsidies onder de huidige aankoopsubsidierегeling (de PNB-regelіng) en doorlevering van gronden om niet of onder de marktprijs aan de TBO's. Tot op heden ontvingen wij van u geen inhoudelijke reactie op deze sommatie, ondanks dat de reactietermijn al geruime tijd is verstreken.

Zoals u bekend zal zijn, stuurden wij een gelijklopende sommatie aan de verschillende provincies, omdat ook die provincies aankoopsubsidies verstrekken en gronden doorleveren aan TBO's. Een aantal provincies heeft al wel gereageerd op onze sommatiebrieven. Uit deze brieven blijkt dat deze provincies voornemens zijn om op korte termijn hun aankoopsubsidierегelingen in te trekken (of daartoe al hebben besloten). De VGG is ermee bekend dat de provincies hun handelswijze in onderhavig dossier onderling coördineren via het IPO en in dat kader ook overleg voeren met uw ministerie. Dit doet vermoeden dat uw ministerie ook zal overgaan tot intrekking van de aankoopsubsidierегeling die nog op nationaal niveau bestaat (de regelіng subsidies particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties). De VGG verzoekt u graag om dit binnen een week vanaf heden ook schriftelijk te bevestigen.

Met de intrekking van de huidige aankoopsubsidierегeling zou deels tegemoet worden gekomen aan de sommatie van de VGG omdat – naar de VGG aanneemt – hiermee een einde komt aan de verstrekking van aankoopsubsidies onder de huidige aankoopsubsidierегeling aan de TBO's. Hierbij gaat de VGG er wel vanuit dat de Staat (uw ministerie) niet alsnog via een andere subsidierегeling of anderszins de TBO's financieel zal bevoordelen ten opzichte van andere particulieren bij de aankoop van grond.

De praktijk wordt gevoerd door Stibbe N.V. (ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 34198700). De algemene voorwaarden van Stibbe N.V. zijn van toepassing en bevatten een aansprakelijkheidsbeperking. De algemene voorwaarden zijn gedeponeerd bij de rechtbank te Amsterdam en worden op verzoek kosteloos verstrekt. Zij zijn tevens te vinden op www.stibbe.com.

STASD\12023600.1

Stibbe

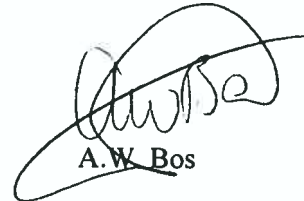
Met de intrekking van de huidige aankoopsubsidierегeling is echter (nog) niet tegemoet gekomen aan een ander deel van de sommatie van VGG, namelijk dat deel dat betrekking heeft op de doorlevering door de Staat en door aan de Staat gelieerde rechtspersonen van gronden om niet of onder de marktprijs aan de TBO's. Gelet daarop verzoeken wij u om ons eveneens binnen een week vanaf heden te berichten of de Staat (uw ministerie) al dan niet ook een einde zal maken aan die praktijk. In afwachting van uw bericht zal de VGG de voorbereiding van een kort geding voortzetten.

Tot slot merken wij nog op dat het de VGG bekend is dat de doorlevering van gronden aan TBO's ook plaatsvindt via zelfstandige bestuursorganen/rechtspersonen die onder de verantwoordelijkheid van uw ministerie opereren, zoals in het bijzonder het Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL). Ter voorkoming van misverstanden merken wij op dat de sommatie van de VGG vanzelfsprekend ook daarop betrekking heeft. Teneinde dit ook onder de aandacht van BBL te brengen, zullen wij BBL per brief van heden een afschrift sturen van deze brief, alsmede onze brieven van 2 september 2011 en 18 oktober 2011.

Hoogachtend,

C.N.J. Kortmann

A. W. Bos

Stibbe

Aangetekend, met bericht van ontvangst
Aan de Staatssecretaris van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie dr. H. Bleker
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Tevens per fax: 070 – 378 61 27

mr. C.N.J. Kortmann
advocaat

Advocaten en notarissen
Strawinskylaan 2001
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 04 12
F +31 20 546 07 10
tijn.kortmann@stibbe.com
www.stibbe.com

Onze ref.
CK/AB 1023079-11981176
Uw ref.
231553
Datum
18 oktober 2011

Onze sommatiebrief van 2 september 2011

Excellentie,

Namens onze cliënte, de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG), informeerden wij u bij brief van 2 september 2011 over de beschikking van de Europese Commissie van 13 juli 2011 en sommeerden wij de Staat (uw ministerie) om – mede gelet op die beschikking – per direct een moratorium af te kondigen over de verstrekking van aankoopsubsidies onder de huidige aankoopsubsidie-regeling en de doorlevering van gronden om niet of onder de marktprijs aan de Terreinbeherende Organisaties (TBO's). Daarbij gaven wij aan dat de VGG en haar leden zich vrij zouden achten om middels een kort geding alsnog een moratorium af te dwingen, voorzover u niet aan die sommatie zou voldoen.

In onze brief stelden wij een termijn van twee weken voor het geven van een inhoudelijke reactie op de sommatie. Bij brief van 22 september 2011 hebt u aangegeven zo spoedig mogelijk inhoudelijk op deze brief te reageren. Sindsdien hebben wij echter niet meer van u vernomen, terwijl voornoemde termijn reeds lang is verstreken. Hieruit leidt de VGG af dat u niet aan haar sommatie wenst te voldoen. Gelet daarop hebben wij inmiddels de voorbereiding van een kort gedingprocedure ter hand genomen.

De VGG wenst u bij dezen echter nog een laatste kans te geven om een juridische procedure te voorkomen. Concreet verzoekt zij u om binnen twee weken vanaf heden alsnog te bevestigen dat de Staat (uw ministerie) aan voornoemde sommatie gehoor zal geven. Als wij binnen deze periode geen (positieve) reactie van u vernemen, zullen wij zonder nader bericht een kort gedingdagvaarding doen betekenen.

Hoogachtend,

C.N.J. Kortmann

A.W. Bos

De praktijk wordt gevoerd door Stibbe N.V. (ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 34198700). De algemene voorwaarden van Stibbe N.V. zijn van toepassing en bevatten een aansprakelijkheidsbeperking. De algemene voorwaarden zijn gedeponeerd bij de rechtbank te Amsterdam en worden op verzoek kosteloos verstrekt. Zij zijn tevens te vinden op www.stibbe.com.

STASD\11981176.1

Stibbe

Aangelegd, met bericht van ontvangst
Aan de Staatssecretaris van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Tevens per fax: 070 – 378 61 27

mr. C.N.J. Kortmann
advocaat

Advocaten en notarissen
Strawinskylaan 2001
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 04 12
F +31 20 546 07 10
tijn.kortmann@stibbe.com
www.stibbe.com

Onze ref
CK/AB 1023079-11883830
Uw ref.
15582
Datum
2 september 2011

Sommatiebrief: moratorium verstrekking aankoopsubsidies en doorlevering gronden aan TBO's

Excellentie,

Bij brief van 18 mei 2009 schreven wij uw voorganger, minister Verburg van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, namens onze cliënte de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (de VGG) over de verstrekking van aankoopsubsidies en de doorlevering van gronden om niet of onder de marktprijs door uw Provincie aan de zogenaamde Terreinbeherende Organisaties (TBO's; dat zijn de Vereniging Natuurmonumenten en de twaalf provinciale Landschappen). In onze brief informeerden wij de Minister erover dat deze begunstiging van de TBO's valt aan te merken als staatssteun, welke staatssteun ten onrechte niet is aangemeld bij, en dus ook niet is goedgekeurd door, de Europese Commissie. Verschillende partijen hebben over deze onrechtmatige staatssteunverlening op 23 december 2008 een klacht ingediend bij de Europese Commissie, welke klacht wordt ondersteund door de VGG en thans nog in behandeling is.

In onze brief van 18 mei 2009 verzochten wij de minister om de onrechtmatige steunverlening aan de TBO's per direct op te schorten. De minister schreef in reactie daarop bij brief van 1 juli 2009 dat zij geen reden zag om dit verzoek in te willigen. Hieraan legde de minister in het bijzonder ten grondslag dat noch de betreffende subsidieregeling (ook wel genaamd 'PNB-regeling'), noch de doorlevering van (natuur)gronden, staatssteun zou zijn in de zin van (destijds) artikel 87 lid 1 EG-Verdrag (thans: artikel 107 lid 1 VWEU).

In dit kader brengen wij graag het volgende bij u onder de aandacht.

Bij brief van 9 juli 2010 heeft de Nederlandse Staat bij de Europese Commissie ter goedkeuring aangemeld een nieuwe subsidieregeling voor de aankoop van (natuur)gronden ter vervanging van de PNB-regeling. Bij beschikking van 13 juli 2011 heeft de Europese Commissie haar goedkeuring aan deze regeling verleend (hierbij bijgevoegd als bijlage). Van belang is dat uit deze beschikking

De praktijk wordt gevoerd door Stibbe N.V. (ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 34198700). De algemene voorwaarden van Stibbe N.V. zijn van toepassing en bevatten een aansprakelijkheidsbeperking. De algemene voorwaarden zijn gedeponeerd bij de rechtbank te Amsterdam en worden op verzoek kosteloos verstrekt. Zij zijn tevens te vinden op www.stibbe.com.

STASD11889678.1

Stibbe in samenwerking met
Herbert Smith en Gleiss Lutz

Stibbe

waarvan u naar wij aannemen reeds kennis heeft genomen, onomstotelijk blijkt dat uw standpunt, dat geen sprake zou zijn van staatssteun, onjuist is. De Commissie is namelijk van oordeel dat:

- (1) Nederlandse natuurbeheerders die voor de aankoopsubsidie in aanmerking komen – waaronder dus ook vallen de TBO's – ondernemingen zijn in de zin van artikel 107 lid 1 Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU) en dus onder het staatssteun-toezicht vallen;
- (2) de begunstigden van de aankoopsubsidie vanuit staatsmiddelen een economisch voordeel krijgen verleend;
- (3) niet aan de zogenaamde Altmark-criteria is voldaan;
- (4) er sprake is van selectiviteit aangezien alleen bepaalde partijen van de maatregel profiteren; en
- (5) niet valt uit te sluiten dat de aankoopsubsidie het handelsverkeer binnen de EU ongunstig verstoort.

Op grond hiervan heeft de Commissie geoordeeld dat de aangemelde maatregel (te weten: de verstrekking van aankoopsubsidies) staatssteun vormt als bedoeld in de artikelen 107 VWEU. Onmiskenbaar is dat dit evenzeer geldt voor de steunmaatregelen waarop onze sommatie betrekking had. Dit betreft immers net als de door de Commissie beoordeelde maatregel, de verlening van steun voor de verwerving van (natuur)gronden aan een beperkte groep partijen (de TBO's), hetzij in geldelijke vorm dan wel in natura. Nu deze steun nimmer is gemeld bij de Europese Commissie noch is goedgekeurd, betekent dit dat de Staat bij de verstrekking van die steun in het verleden onrechtmatig heeft gehandeld en dit thans – zolang de huidige PNB-regeling nog niet is vervangen door de nieuwe aankoopsubsidieregeling en nog steeds gronden worden doorgeleverd aan de TBO's – nog steeds doet.

Moeilijk voorstelbaar is dat de Staat (uw ministerie) ondanks de Commissiebeschikking ook de komende periode nog zal doorgaan met het verstrekken van aankoopsubsidies onder de huidige PNB-regeling en de doorlevering van gronden aan de TBO's. Op basis van de beschikking staat immers vast dat dit staatssteun betreft die ten onrechte niet is gemeld bij de Commissie. Zou uw ministerie desondanks de verlening van steun aan de TBO's continueren dan zou u daarmee dus willens en wetens in strijd handelen met het staatssteunrecht en het risico accepteren dat deze steun op een later moment weer moet worden teruggevorderd. Dat levert niet alleen een onrechtmatige daad op maar tevens een daad van onbehoorlijk bestuur.

De VGG verwacht daarom van u dat u gelet op de Commissiebeschikking zult besluiten om per direct een moratorium af te kondigen over de verstrekking van aankoopsubsidies onder de huidige subsidieregeling en de doorlevering van gronden om niet of onder de marktprijs aan de TBO's. Indien u daartoe niet bereid bent, kunt u deze brief beschouwen als een sommatie tot het afkondigen van een dergelijk moratorium. Mocht u niet voldoen aan deze sommatie dan achten de VGG en haar leden zich vrij om middels een kort geding alsnog een moratorium af te dwingen. Wij vertrouwen er echter graag op dat u het zover niet zult laten komen. Een sommatie van gelijke strek-

Stibbe

king stuurden wij heden ook naar de provincies, die eveneens onrechtmatige staatssteun verlenen aan de TBO's.

Tot slot merken wij nog op dat de leden van de VGG (ernstige) schade hebben ondervonden van de onrechtmatig verleende staatssteun aan de TBO's. De precieze omvang van die schade zal duidelijk worden in het kader van de verdere klachtbehandeling, in het bijzonder wanneer de Staat (uw ministerie) openheid van zaken geeft over de precieze aard en omvang van de staatssteun die is verleend (de VGG heeft de Commissie verzocht om die openheid van zaken zonedig af te dwingen). In afwachting daarvan stelt de VGG de Staat, mede namens haar leden, bij dezen zonedig volledig aansprakelijk voor de schade die haar leden hebben geleden en nog zullen lijden ten gevolge van de verstrekking van onrechtmatige staatssteun aan de TBO's in het verleden en in de toekomst. Deze brief strekt tevens tot stuiting van eventuele verjaringstermijnen die in dat kader lopen.

Wij vernemen graag, doch uiterlijk binnen twee weken, uw reactie.

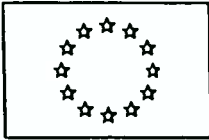
Hoogachtend,

i.o.

C.N.I. Kortmann

A.W. Bos

Bijlage: Commissiebeschikking 13 juli 2011

EUROPESE COMMISSIE

SECRETARIAAT-GENERAAL

ACCUSÉ DE RÉCEPTION

NOM
(en caractères d'imprimerie)

REÇU LE *14/07/2011* A HEURES

REÇU PAR TELEFAX LE A HEURES

SIGNATURE

14 07 2011

Brussel,
SG-Greffe (2011) D/ **11717**

PERMANENTE VERTEGENWOORDIGING
VAN NEDERLAND BIJ DE EUROPESE UNIE
Avenue de Cortenbergh, 4-10

1040 BRUSSEL

Betreft: Steunmaatregel N 308/2010 – Nederland

Het Secretariaat-generaal doet U hierbij, voor doorzending aan Zijne Excellentie de Minister van Buitenlandse Zaken, een besluit toekomen van de Commissie waarvan het onderwerp hierboven is aangegeven.

Voor de Secretaris-generaal

Germán MERINERO CORTES

Bij.: C(2011) 4945 definitief

EUROPESE COMMISSIE

SECRETARIAAT-GENERAAL

14 07 2011

Brussel,
SG-Greffe (2011) D/ 11717

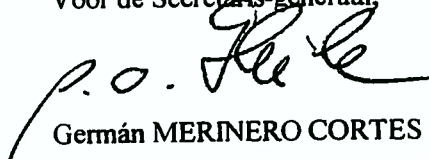
PERMANENTE VERTEGENWOORDIGING
VAN NEDERLAND BIJ DE EUROPESE UNIE
Avenue de Cortenbergh, 4-10

1040 BRUSSEL

Betreft: Steunmaatregel N 308/2010 – Nederland

Het Secretariaat-generaal doet U hierbij, voor doorzending aan Zijne Excellentie de Minister van Buitenlandse Zaken, een besluit toekomen van de Commissie waarvan het onderwerp hierboven is aangegeven.

Voor de Secretaris-generaal

Germán MERINERO CORTES

Bij.: C(2011) 4945 definitief

EUROPESE COMMISSIE

Brussel, 13.7.2011
C(2011) 4945 definitief

Betreft: Steunmaatregel N 308/2010 – Nederland
Subsidieregeling grondverwerving ten behoeve van natuurbehoud

Excellentie,

De Commissie wenst Nederland ervan in kennis te stellen dat zij, na onderzoek van de door uw autoriteiten over de bovengenoemde maatregel verstrekte informatie, heeft besloten geen bezwaar te maken tegen bovengenoemd steunvoornemen.

1. PROCEDURE

- (1) Na prenotificatiecontacten is de maatregel bij schrijven van 9 juli 2010 aangemeld overeenkomstig artikel 108, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna "VWEU" genoemd). Verdere toelichting of informatie waar de Commissie om verzocht had, werd ontvangen op 12, 14 en 25 oktober 2010, op 7 februari 2011 en op 20 mei 2011.

2. BESCHRIJVING

2.1. De maatregel

- (2) De voorgenomen maatregel betreft een subsidie voor de verwerving (in volle eigendom of met recht van erfpacht) van gronden ten behoeve van duurzaam natuurbehoud¹. Doel van de maatregel² is het versterken van de Ecologische

---

¹ De voor subsidie in aanmerking komende verwervingskosten zijn beperkt tot de "reële marktwaarde", die is gedefinieerd als "de waarde zoals die door een onafhankelijke taxateur is vastgesteld" (artikel 1, onder j), van de ontwerp-subsidieregeling voor grondverwerving ten behoeve van de ecologische hoofdstructuur (hierna "de ontwerp-subsidieregeling" genoemd). De Nederlandse autoriteiten hebben aangegeven dat deze waarde wordt vastgesteld op grond van algemeen aanvaarde marktindicaties en taxatiecriteria. Het gebruik van de grond - veelal agrarisch - is het vertrekpunt voor de taxatie. Bij de taxatie staat de grondprijsontwikkeling in het gebied centraal; die wordt bepaald aan de hand van de grondtransacties die in het betrokken gebied hebben plaatsgevonden. De door de onafhankelijke taxateur vastgestelde

Zijne Excellentie de Heer Uri. ROSENTHAL
Minister van Buitenlandse Zaken
Bezuidenhoutseweg 67
Postbus 20061
NL - 2500 EB Den Haag

Hoofd Structuur (hierna "EHS" genoemd), een samenhangend netwerk van natuurgebieden in Nederland³. De betrokken terreinen zijn dan ook vooral binnen de EHS gelegen. Toch biedt de regeling ook de mogelijkheid gronden in andere gebieden die door de Nederlandse provincies zijn aangemerkt als gebieden met belangrijke natuurwaarden, of bos- en landschapselementen die zijn aangelegd in het kader van landinrichtingsprojecten, te verwerven. Voorts wordt subsidiëring mogelijk gemaakt van gronden die - hoewel niet in de EHS gelegen - binnen een door de provincies te stellen termijn worden ingezet als ruilgrond om in de EHS te worden opgenomen. De betrokken grond kan zowel landbouwgrond zijn die in natuurgrond wordt omgezet als bestaande natuurgrond⁴.

2.2. De begunstigden

- (3) De ontwerp-subsidieregeling definieert als "begunstigde" een ieder die duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij duurzaam natuurbeheer⁵ kan en zal verrichten overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan dat iedere provincie goedkeurt in het kader van haar Provinciale Verordening Natuur- en Landschapsbeheer⁶.
- (4) De begunstigde overlegt en werkt samen met de beheerder van de omliggende natuurterreinen om tot een samenhangend beheer te komen⁷. Het is de subsidieontvanger niet toegestaan de verworven terreinen te vervreemden of in erfpacht uit te geven, behoudens toestemming door Gedeputeerde Staten⁸.

---

marktprijs is de minimale aankoopprijs die naar verwachting op de markt kan worden gerealiseerd, en de maximale prijs waarover subsidie kan worden verleend.

² De Nederlandse autoriteiten hebben ook de toelichting bij de (9 juli 2010 gedateerde) ontwerp-subsidieregeling verschaft, bladzijden 9 en 10.

³ In de EHS liggen: i) bestaande natuurgebieden, waaronder de 20 nationale parken, reservaten en natuurontwikkelingsgebieden; ii) ruim 6 miljoen hectare grote wateren: meren, rivieren, de kustzone van de Noordzee en de Waddenzee, en iii) landbouwgebieden, beheerd volgens agrarisch natuurbeheer. Nadere gegevens zijn te vinden onder: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur/ecologische-hoofdstructuur>

⁴ Artikel 2 van de ontwerp-subsidieregeling.

⁵ Artikel 3 van de ontwerp-subsidieregeling (begunstigden). De Nederlandse autoriteiten hebben in dit verband verklaard dat dit betekent dat de subsidieaanvrager zelf over de benodigde deskundigheid moet beschikken of externe deskundigheid zal moeten inschakelen. Dit is, volgens de Nederlandse autoriteiten, niet alleen in het belang van de overheid (zekerstellen dat met publiek geld de gewenste natuur wordt ontwikkeld), maar ook van de aanvrager. Indien de aanvrager er niet in slaagt het voorgeschreven natuurbeheertype te realiseren (artikel 18, lid 1, onder b), van de ontwerp-subsidieregeling), zal hij de subsidie moeten terugbetalen.

⁶ Het natuurbeheerplan wordt in iedere provincie goedgekeurd in het kader van de Provinciale Verordening Natuur- en Landschapsbeheer en het vormt ook de grondslag voor de toekenning van provinciale subsidies voor natuurbeheer (zie besluit van de Commissie van 31 januari 2011 betreffende steunmaatregel N 545/2009 en besluit van de Commissie van 20 april 2011 betreffende steunmaatregel N376/2010). Op topografische kaarten in het natuurbeheerplan staan de percelen en de natuurbeheertypen aangegeven die in aanmerking komen voor een subsidie voor het *beheer* van bestaande natuurgronden. Het natuurbeheerplan geeft de toekomstige gewenste situatie weer en daarmee ook de natuurdoelen op termijn. Met het oog hierop geeft het natuurbeheerplan op perceelsniveau aan, welke gebieden voor welke subsidie in aanmerking komen. *Daarbij kan het ook gaan om de aanduiding van percelen die op grond van de regeling met subsidie kunnen worden aangekocht of omgevormd tot het voorgeschreven natuurbeheertype.*

⁷ Artikel 18, lid 1, onder c), van de ontwerp-subsidieregeling.

⁸ Artikel 18, lid 1, onder c), van de ontwerp-subsidieregeling.

Dankzij een kwalitatieve verplichting die de natuurbeheerder in de openbare registers moet laten inschrijven, wordt het bestendig gebruik van de grond als natuurgrond geborgd⁹. Indien ingevolge de aangemelde regeling met subsidie verworven terreinen worden vervreemd, dient de verleende subsidie binnen een termijn van zes maanden aan Gedeputeerde Staten te worden terugbetaald¹⁰. Voor de subsidieontvanger geldt ook de verplichting dat eventuele opbrengsten van het verworven terrein uitsluitend ten behoeve van duurzaam natuurbeheer met betrekking tot dat terrein besteedt¹¹.

2.3. Uitgetrokken middelen

- (5) Voor dit soort natuurbeheerprojecten is 55 miljoen EUR per jaar uitgetrokken. Het totale geplande budget belooft 276 miljoen EUR. Dit bedrag van 276 miljoen EUR geldt, volgens de Nederlandse autoriteiten, ten minste voor de periode tot 2015.

2.4. Looptijd

- (6) De maatregel loopt zolang als nodig is om de EHS tot stand te helpen brengen. De beoogde datum van inwerkingtreding van de subsidieregeling was 1 januari 2011, mits de Commissie de steunmaatregel goedkeurde. De maatregel heeft geen precieze looptijd. De Nederlandse autoriteiten hebben echter toegezegd de regeling na 10 jaar opnieuw te zullen aanmelden, mochten zij na die periode nog steeds steun willen blijven verlenen.

2.5. Rechtsgrondslag

- (7) De nationale rechtsgrondslag voor deze steunmaatregel is de Provinciale Subsidieregeling Grondaankoop Ecologische Hoofd Structuur en de Rijkssubsidieregeling Grondaankoop EHS.

2.6. Cumulatie

- (8) De steun mag niet worden gecumuleerd met steun die uit lokale, regionale, nationale of EU-financieringsbronnen wordt toegekend ter dekking van dezelfde subsidiabele kosten.

---

⁹ In het geval van de verkrijging van het recht van erfpacht wordt deze kwalitatieve verplichting opgenomen in een overeenkomst afgesloten tussen Gedeputeerde Staten en de eigenaar van het terrein (artikel 17, lid 3, van de ontwerp-subsidieregeling).

¹⁰ Artikel 18 van de ontwerp-subsidieregeling. In hun toelichting bij de ontwerp-subsidieregeling hebben de Nederlandse autoriteiten duidelijk gemaakt dat dit zich alleen in uitzonderlijke gevallen zal voordoen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een bestemmingswijziging ten algemene nutte. Verder kan er verkocht worden indien het minnelijke verwerving ter voorkoming van onteigening betreft. Ook wanneer de grond wordt verkocht aan een partij die op grond van artikel 3 van deze regeling voor subsidieverlening in aanmerking komt, zal dit over het algemeen geen bezwaren opleveren.

¹¹ Artikel 18, lid 1, onder g), van de ontwerp-subsidieregeling. De Nederlandse autoriteiten verwachten dat de volgende opbrengsten zullen ontstaan: inkomsten uit het openstellen van bezoekerscentra en het organiseren van excursies, parkeergelden, jachtpenningen en jachtverkopen; zij geven echter aan dat deze opbrengsten over het algemeen waarschijnlijk beperkt zullen zijn.

3. OPMERKINGEN VAN DE NEDERLANDSE AUTORITEITEN

- (9) De Nederlandse autoriteiten zijn in de eerste plaats van oordeel dat natuurbeheer moet worden aangemerkt als een niet-economische activiteit, omdat natuurbeheer een publiek doel dient en belangrijk is voor de instandhouding van de biodiversiteit en de leefbaarheid van Nederland. Dat bij de uitvoering van het natuurbeheer activiteiten aan de orde zijn die opbrengsten kunnen genereren, doet daar niet aan af. Deze activiteiten kunnen niet worden losgekoppeld van de niet-economische kernactiviteit, namelijk natuurbeheer. De begunstigen van de voorgenomen maatregel kunnen, volgens de Nederlandse autoriteiten, derhalve niet als onderneming worden aangemerkt in de zin van het EU-recht.
- (10) Subsidiar zijn de Nederlandse autoriteiten van mening dat, mocht de Commissie oordelen dat de maatregel staatssteun vormt, slechts de onderdelen van het natuurbeheer die als economische activiteiten kunnen worden aangemerkt en die van de kernactiviteiten kunnen worden losgekoppeld, op hun verenigbaarheid met de Europese mededingingsvoorschriften dienen te worden onderzocht. In dat verband merken de Nederlandse autoriteiten op dat, wat deze economische activiteiten betreft, subsidiëring voor grondverwerving ten behoeve van de voltooiing van de EHS het interstatelijke handelsverkeer niet ongunstig beïnvloedt, noch enig risico daartoe inhoudt, en dat de natuurbeheerder evenmin een voordeel verleend krijgt door de subsidie ten behoeve van de grondaankoop met het oog op natuurbeheer.
- (11) Subsidiar betogen de Nederlandse autoriteiten voorts dat de Altmark-criteria¹² vervuld zijn en dat de verleende subsidies daarom geen staatssteun inhouden.
- (12) Indien de Commissie toch van oordeel mocht zijn dat de subsidies steun vormen, voeren de Nederlandse autoriteiten aan dat de steun verenigbaar zou zijn op grond van de communautaire kaderregeling inzake staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst¹³ (hierna "de DAEB-kaderregeling" genoemd), onder verwijzing naar het besluit betreffende steunmaatregel NN 8/2009¹⁴.
- (13) De Nederlandse autoriteiten voeren aan dat de maatregel het ruimere doel van natuurbeheer dient, waarvan de voltooiing van de EHS deel uitmaakt. Volgens de Nederlandse autoriteiten is de verwerving van gronden vereist om land als natuur te gebruiken (of in stand te houden). Het natuurbeheer binnen Nederland is onder te verdelen in drie verschillende fasen. Fase 1 is de vorming van natuur waarbij natuurbeheerders gronden verwerven die voordien nog niet voor die doelstelling werden gebruikt. Fase 2 is de inrichting van natuur waarbij natuurbeheerders gronden inrichten indien de door rijk/provincies gewenste natuurwaarden op de verworven gronden niet aanwezig zijn. Fase 3 is het beheer en de openstelling van de natuur (de verworven gronden).

---

¹² Arrest van 24 juli 2003, zaak C-280/00, Altmark Trans GmbH en Regierungspräsidium Magdeburg / Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH, Jurispr. 2003, blz. I-7747.

¹³ PB C 297 van 29.11.2005, blz. 4.

¹⁴ Besluit van de Commissie van 19 juni 2009 betreffende steunmaatregel NN 8/2009 - Duitsland - Naturschutzflächen (PB C 230 van 24.9.2009, blz. 2).

- (14) Voor elk van deze fases is er subsidie beschikbaar. Met de hier te beoordelen maatregel worden alleen de kosten vergoed die tijdens de eerste fase worden gemaakt voor de verwerving van gronden ten behoeve van duurzaam natuurbehoud. Een begunstigde kan echter in bijvoorbeeld de derde fase subsidie aanvragen voor natuurbeheer. In dit verband hebben de Nederlandse autoriteiten verklaard dat, voor zover het natuurbeheer (van de verworven gronden) opbrengsten oplevert, deze opbrengsten in mindering zullen worden gebracht op subsidies voor natuurbeheer.

4. BEOORDELING

4.1. Rechtmatigheid van de steun

- (15) Door de maatregel aan te melden vóór de tenuitvoerlegging ervan en de inwerkingtreding ervan afhankelijk te stellen van de goedkeuring van de Commissie, zijn de Nederlandse autoriteiten hun verplichtingen uit hoofde van artikel 108, lid 3, VWEU nagekomen.

4.2. De vraag of er sprake is van staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU

- (16) Een maatregel vormt staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU indien deze aan vier voorwaarden voldoet. Ten eerste dient de steunmaatregel door de Staat of met staatsmiddelen te worden bekostigd. Ten tweede dient de maatregel bepaalde ondernemingen of economische activiteiten te begunstigen. Ten derde dient de maatregel selectief te zijn. En ten vierde dient de maatregel het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig te beïnvloeden en de mededinging op de interne markt te verstoren of deze dreigen te verstoren. Het verbod op staatssteun van artikel 107, lid 1, VWEU geldt echter alleen voor zover de begunstigde ondernemingen zijn.

4.2.1. Onderneming

- (17) De Nederlandse autoriteiten betwisten dat de activiteiten een economisch karakter hebben. De Commissie is echter, verwijzend naar de redenering die werd ontwikkeld in de punten 24 tot en met 31 van het besluit van de Commissie van 20 april 2011 in steunzaak N 376/2010 betreffende subsidies voor natuurbeheer, van oordeel dat Nederlandse natuurbeheerders die voor subsidiëring ingevolge de aangemelde regeling in aanmerking komen, ondernemingen zijn in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU - en dus onder het staatssteuntoezicht vallen.

4.2.2. Staatsmiddelen

- (18) De steun is afkomstig uit staatsmiddelen aangezien deze wordt gefinancierd uit de rijksbegroting en, voor een deel, ten laste komt van de algemene begroting van de provincies. De voorgenomen maatregel valt aan de Staat toe te rekenen, aangezien deze rechtstreeks voortvloeit uit de voorgestelde ontwerp-wetgeving.

4.2.3. *Economisch voordeel*

- (19) Met de maatregel krijgen de begunstigen een economisch voordeel verleend, aangezien maximaal 100% van de reële marktwaarde van de gronden (in eigendom of met recht van erfpacht) wordt vergoed. (Indien de commerciële prijs voor de grond, zoals overeengekomen tussen de verkoper en de koper, onder de "reële marktwaarde" van de grond zoals bepaald door de onafhankelijke taxateur deskundige blijft, wordt voor de subsidieverlening alleen de commerciële prijs in aanmerking genomen.) Daarnaast is een beperkt aantal verbonden kosten aangemerkt als in aanmerking komend voor vergoeding in het kader van de voorgenomen regeling, zoals onder meer de kosten voor het kadastraal recht en het registratierecht, veilingkosten, notariskosten, overdrachtbelasting, kosten voor bodemonderzoek, en taxatie- en bemiddelingskosten¹⁵.
- (20) De Nederlandse autoriteiten hebben echter informatie verschaft om aan te tonen dat de maatregel geen steun vormt op grond van het Altmark-arrest, waarin het Hof van Justitie heeft verklaard dat compensatie voor de openbare dienst geen staatssteun in de zin van artikel 107 van het Verdrag vormt mits vier, cumulatieve voorwaarden in acht worden genomen.

Natuurbeschermingstaken als diensten van algemeen economisch belang

- (21) Zoals de rechterlijke instanties van de Unie hebben bevestigd, beschikken de lidstaten over een ruime beoordelingsbevoegdheid bij het bepalen van een dienst van algemeen economisch belang en de concrete uitvoeringsvoorwaarden daarvan. De Commissie kan de omschrijving van die diensten door een lidstaat alleen in geval van een kennelijke fout ter discussie stellen¹⁶. De lidstaat moet echter aangeven waarom hij meent dat de betrokken dienst wegens zijn specifieke karakter verdient als dienst van algemeen economisch belang te worden aangemerkt¹⁷.
- (22) In het verleden betroffen diensten van algemeen economisch belang voornamelijk de grote netwerkindustrieën, zoals het aanbieden van vervoer, postdiensten, energie en communicatie. In haar Witboek over diensten van algemeen belang¹⁸ heeft de Commissie echter erkend dat "[d]iensten van algemeen belang alsmede de context waarin zij worden verleend en waarvan ook de Europese Unie zelf deel uitmaakt, [zich voortdurend] ontwikkelen en dat ook in de toekomst [zullen] blijven doen". Hoewel dit witboek vooral inging op de meer gebruikelijke publieke taken, beschouwde het milieu toch ook als een domein waar diensten van algemeen economisch belang kunnen worden vastgesteld; in punt 3.4 wordt namelijk opgemerkt dat "[i]n overeenstemming met het beleid van de Unie inzake duurzame ontwikkeling ook rekening [moet] worden gehouden met de rol die diensten van algemeen belang kunnen spelen bij de bescherming van het milieu, en met de specifieke kenmerken van diensten van

¹⁵ Artikel 15 van de ontwerp-subsidieregeling.

¹⁶ Zie bijv. arrest van 12 februari 2008, zaak T-289/03, British United Provident Association Ltd (BUPA), BUPA Insurance Ltd en BUPA Ireland Ltd / Commissie, Jurispr. 2008, blz. II-81, punten 166-169.

¹⁷ Arrest-BUPA, reeds aangehaald, punt 172.

¹⁸ Mededeling van de Commissie, COM(2004) 374 definitief van 12.5.2004, beschikbaar onder: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0374:FIN:NL:PDF>

algemeen belang die rechtstreeks met milieu verband houden, zoals de sectoren water en afval".

- (23) Tegen deze achtergrond heeft de Commissie in de zaak van steunmaatregel NN 8/2009 met betrekking tot staatssteun voor natuurbehoud in Duitse natuurgebieden ermee ingestemd dat *natuurbeschermingstaken in het belang van de samenleving als geheel* een dienst van algemeen economisch belang kunnen vormen; in dat verband werd het passend geacht om bij het onderzoek naar het ontbreken van overcompensatie een brede beoordeling uit te voeren waarbij alle eventuele opbrengsten (daaronder begrepen die uit economische activiteiten) mee in het onderzoek werden betrokken. De Commissie kan accepteren dat land verworven moet worden om als natuur te worden gebruikt in het kader van een nationaal beleid om een samenhangend landelijk netwerk van natuurgebieden te ontwikkelen, en betwist, gezien de opgelegde eis van bestendig gebruik van de grond als natuurgrond, niet dat de aangemelde regeling wordt aangemerkt als onderdeel van een ruimere dienst van algemeen economisch belang. Aangezien de voorliggende Nederlandse regeling opvallende gelijkenissen vertoont met de Duitse situatie, acht de Commissie het passend om ook in dit geval voor de aangemelde maatregel diezelfde omvattende benadering te hanteren.

Niet alle Altmark-criteria zijn vervuld

- (24) Met name houdt het vierde Altmark-criterium¹⁹ in dat, wil een maatregel geen staatssteun vormen, het bedrag van de compensatie moet worden vastgesteld via een open, transparante en niet-discriminerende openbare tenderprocedure waarbij de kandidaat kan worden geselecteerd die deze diensten *tegen de laagste kosten voor de gemeenschap* kan leveren, of dat overheden het bedrag van de compensatie moeten vaststellen op basis van de kosten die een gemiddelde, goed beheerde en afdoende uitgeruste onderneming zou hebben gemaakt (de zogeheten "*benchmarking*"-methode).
- (25) De Commissie tekent het volgende aan met betrekking tot de aanvraagprocedure en, meer bepaald, de selectie van de begunstigden²⁰. In het kader van de voorgenomen regeling kan subsidie pas worden verstrekt nadat Gedeputeerde Staten de mogelijkheid tot het doen van een aanvraag tot subsidieverlening heeft opengesteld door vaststelling van een subsidieplafond en van een periode voor indiening van de aanvraag²¹. Gedeputeerde Staten rangschikken aanvragen tot subsidieverlening die in eenzelfde openstellingsperiode zijn ingediend, per subsidieplafond in volgorde van ontvangst, waarbij aanvragen met dezelfde ontvangstdatum worden gerangschikt door loting, voor zover op die datum het subsidieplafond wordt overschreden. Volgens de rangschikking komt de hoogst gerangschikte aanvraag het eerst voor subsidie in aanmerking. De subsidieaanvrager is niet verplicht om standaard bij zijn aanvraag bepaalde specifieke gegevens te voegen. In voorkomend geval, met

¹⁹ Arrest-Altmark, reeds aangehaald, punt 93.

²⁰ Ontwerp-subsidieregeling, artikel 4 (subsidieplafond en openstelling) en artikel 5 (rangschikking: volgorde van ontvangst).

²¹ Het besluit van Gedeputeerde Staten wordt uiterlijk zes weken vóór aanvang van de openstellingsperiode in het Provinciaal Blad bekendgemaakt (artikel 4, lid 2, van de ontwerp-subsidieregeling).

name afhankelijk van het voorgeschreven natuurbeheertype, kunnen de provinciale autoriteiten daarom verzoeken, bijvoorbeeld in de vorm van een plan van aanpak.

- (26) De Commissie concludeert, op grond van de informatie die de Nederlandse autoriteiten hebben meegedeeld met betrekking tot de openbare selectieprocedure zoals die hier is beschreven, dat het vierde Altmark-criterium niet als vervuld kan worden beschouwd.
- (27) Bij de selectieprocedure in het kader van de aangemelde regeling is de overheid niet verplicht de begunstigde te kiezen die heeft aangetoond dat hij natuurbeheerdiensten *tegen de laagste kosten voor de gemeenschap* kan leveren. Of de subsidieaanvrager in aanmerking komt, wordt vooral bepaald op grond van diens kwalificaties. Doorslaggevend daarbij is de vraag of de aanvrager voldoet aan de voorwaarde dat hij duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan.
- (28) Bij de selectieprocedure lijkt namelijk niet te worden gekeken of de potentiële begunstigde een goed beheerde onderneming is die een efficiënte dienst kan verrichten. Daarom is hier geen ruimte om de benchmarking-methode toe te passen.
- (29) Bijgevolg is de Commissie van oordeel dat het Altmark-arrest niet kan worden aangevoerd als grond om de maatregel aan te merken als zijnde geen steun. Aangezien het vierde Altmark-criterium niet is vervuld, ziet de Commissie geen noodzaak om de drie eerste Altmark-criteria afzonderlijk te onderzoeken, zoals aangegeven in punt 95 van het Altmark-arrest.

4.2.4.   *Selectiviteit*

- (30) De maatregel dient als selectief te worden aangemerkt, aangezien alleen bepaalde partijen van de maatregel zullen profiteren, met name de ondernemingen die in het kader van de ontwerp-subsidieregeling voor subsidie in aanmerking zullen komen.

4.2.5.   *Beïnvloeding van het handelsverkeer en verstoring van de mededinging*

- (31) De Nederlandse autoriteiten hebben bevestigd dat begunstigden inkomsten uit het terreinbeheer kunnen halen, en verwachten dat deze beheeropbrengsten zullen ontstaan uit bijvoorbeeld het openstellen van bezoekerscentra en het organiseren van excursies, parkeergelden, jachtpenningen en jachtverkopen, en de verkoop van hout. Hierbij zij aangetekend dat activiteiten in sectoren zoals toerisme, jacht of bosbouw open staan voor concurrentie en dat daarvoor handelsverkeer binnen de EU bestaat. Deze activiteiten zijn echter wel beperkt in omvang, zowel geografisch als in termen van waarde.

- (32) Wat de waarde betreft, geringe bedragen steun die voldoen aan de voorwaarden van Verordening (EG) nr. 1998/2006 van de Commissie van 15 december 2006 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het Verdrag op de minimissteun²², vallen niet onder de toepassing van artikel 107, lid 1, VWEU. Niettemin is het zo dat, ook al valt volgens de Nederlandse autoriteiten te verwachten dat het grootste deel van de aanvragers in de toekomst geen steun van meer dan circa 100 000 EUR zal ontvangen, in de regeling geen plafond vastgesteld voor het bedrag dat een begunstigde aan steun kan ontvangen.
- (33) In de hier te beoordelen maatregel gaat het bij ten minste één van de activiteiten (verkoop van hout) niet om een dienstverrichting, maar om de verkoop van goederen (bosbouwproducten) die kunnen worden geëxporteerd binnen de EU. Wat de overige activiteiten betreft, valt niet uit te sluiten dat de terreinen waarvoor subsidie wordt verleend, geschikt kunnen zijn voor internationaal toerisme. Daarom is de Commissie, ondanks het feit dat de impact van de maatregel waarschijnlijk slechts beperkt zal zijn, van oordeel dat niet valt uit te sluiten dat het handelsverkeer binnen de EU ongunstig wordt beïnvloed.

4.2.6. Conclusie

- (34) Aangezien aan alle criteria van artikel 107, lid 1, VWEU is voldaan, concludeert de Commissie dat de aangemelde maatregel staatssteun vormt.

4.3. Verenigbaarheid van de steunmaatregel op grond van het "post-Altmark-pakket"

4.3.1 Toepasselijkheid van de beschikking betreffende diensten van algemeen economisch belang

- (35) Kleine bedragen aan compensatie voor ondernemingen die diensten van algemeen economisch belang beheren en die een beperkte omzet hebben, kunnen als verenigbare steun worden beschouwd (en zijn van de verplichting tot aanmelding vrijgesteld) op grond van Beschikking 2005/842/EG van de Commissie van 28 november 2005 betreffende de toepassing van artikel 86, lid 2, van het EG-Verdrag [thans artikel 106, lid 2, VWEU] op staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst die aan bepaalde met het beheer van diensten van algemeen economisch belang belaste ondernemingen wordt toegekend²³ (hierna "de DAEB-beschikking" genoemd). Met name is die beschikking van toepassing op compensatie die wordt toegekend aan ondernemingen die een gemiddelde jaaromzet, alle werkzaamheden bijeengenomen, vóór belasting van in totaal minder dan 100 miljoen EUR behalen gedurende de twee boekjaren voorafgaande aan het boekjaar waarin de dienst van algemeen economisch belang is toegewezen, en die voor de betrokken dienst jaarlijks minder dan 30 miljoen EUR compensatie ontvangen.

---

²² PB L 379 van 28.12.2006, blz. 5.

²³ PB L 312 van 29.11.2005, blz. 67.

- (36) De Nederlandse autoriteiten hebben duidelijk gemaakt dat een groot deel van de begunstigden onder het toepassingsbereik van de DAEB-beschikking zullen vallen, maar hebben aangegeven dat dit voor een aantal natuurbeheerders toch niet het geval zal zijn. De Nederlandse autoriteiten kunnen niet vooraf bepalen welke steunbedragen naar welke begunstigden zullen gaan.
- (37) De Commissie tekent aan dat, zonder een uitdrukkelijke beperking van de regeling tot de maatregelen die voldoen aan de voorwaarden van de DAEB-beschikking, zich situaties kunnen voordien waarin die drempels worden overschreden. Daarom vindt de Commissie het passend ook na te gaan of de regeling in overeenstemming is met de DAEB-kaderregeling. Aangezien de regels van de DAEB-beschikking en de DAEB-kaderregeling in wezen identiek zijn (het toepassingsbereik van de DAEB-beschikking is beperkter), hoeft hier geen afzonderlijke beoordeling plaats te vinden.

4.3.2 Verenigbaarheid op grond van de DAEB-kaderregeling

- (38) Compensatie voor de openbare dienst die niet op grond van de Altmark-criteria als zijnde geen steun kan worden aangemerkt, kan niettemin verenigbaar zijn indien deze voldoet aan de voorwaarden van de DAEB-kaderregeling.

4.3.2.1 Reële dienst van algemeen economisch belang

- (39) In haar beschikkingspraktijk²⁴ heeft de Commissie ermee ingestemd dat het in het algemeen belang kan zijn ervoor te zorgen dat waardevolle natuurerfgoed gebieden worden beschermd en versterkt. In de hier te onderzoeken zaak heeft de Commissie zich, in het licht van de in de punten 21, 22 en 23 uitgevoerde analyse, ervan kunnen vergewissen dat de verwerving van gronden ten behoeve van natuurbeheer met het oog op duurzaam natuurbehoud deel uitmaakt van die ruimere doelstelling en rechtvaardigt dat openbare dienstverplichtingen worden vastgesteld.

4.3.2.2 Toewijzing

- (40) Openbare dienstverplichtingen waarvoor compensatie wordt verleend, moeten duidelijk omschreven zijn. Volgens punt 12 van de DAEB-kaderregeling betekent dit dat de verantwoordelijkheid voor het beheer van de dienst van algemeen economisch belang aan de betrokken onderneming moet worden toevertrouwd door middel van een of meer officiële besluiten, waarin is aangegeven:
- a) de precieze aard en de duur van de openbare dienstverplichtingen;
  - b) de betrokken ondernemingen en het betrokken grondgebied;
  - c) de aard van alle uitsluitende of bijzondere rechten die de ondernemingen zijn toegekend;
  - d) de parameters voor de berekening, de controle en de herziening van de compensatie;
  - e) de regelingen om overcompensatie te vermijden en terug te betalen.

---

²⁴ Steunmaatregel NN 8/2009.

- (41) De Commissie is van oordeel dat deze voorwaarden zijn vervuld, en wel hierom.

Wat criterium a) betreft, de openbare dienstverplichting waarvoor compensatie wordt verleend, betreft het verwerven van het onbezwaarde recht van eigendom van of het recht van erfpacht op gronden ten behoeve van de voltooiing van de EHS en is gericht op de duurzame instandhouding en het duurzame beheer van de verworven gronden. De betreffende besluiten voor deze openbare dienstverplichting zijn de ontwerp-subsidieregeling en op grond van die regeling te geven beschikkingen tot subsidieverlening. Zoals reeds in punt 3 werd aangegeven, kan ingevolge de ontwerp-subsidieregeling subsidie worden verleend aan een ieder die duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij voor het te verwerven terrein duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan, en mits de eventuele opbrengsten opnieuw worden geïnvesteerd in duurzaam natuurbehoud. Meer bepaald zijn de aard en de duur van de openbare dienstverplichting vastgelegd in de artikelen 17 en 18 van de ontwerp-subsidieregeling. Meer bepaald sluiten de subsidieontvanger en Gedeputeerde Staten binnen twee weken na subsidieverlening een overeenkomst, waarin onder meer de verplichting is opgenomen dat degene aan wie het terrein toebehoort, het terrein beheert overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan. Voorts wordt dankzij een kwalitatieve verplichting die de natuurbeheerder in de openbare registers moet laten inschrijven, het bestendige gebruik van de grond als natuurgrond geborgd. Daarom mag worden geconcludeerd dat Nederland de subsidieontvangers correct met de milieutaken heeft belast - en wordt criterium a) bijgevolg beschouwd als zijnde vervuld.

- (42) In de ontwerp-subsidieregeling wordt (in artikel 3) nader aangegeven aan welke algemene voorwaarden de begunstigen moeten voldoen. In de subsidiebeschikking zal worden vastgelegd aan welke begunstigde subsidie voor de aankoop van welke gronden wordt verleend. Bijgevolg geldt criterium b) als vervuld.

- (43) Ook criterium c) (de aard van alle uitsluitende of bijzondere rechten die aan de onderneming worden verleend) kan als vervuld gelden, omdat met de subsidie de begunstigde de verplichting wordt opgelegd de volle eigendom van of de erfpacht op de grond te verwerven ten behoeve van duurzaam natuurbeheer.

- (44) Wat criterium d) betreft, de hoogte van de subsidie wordt bepaald op basis van de artikelen 15 en 19 van de ontwerp-subsidieregeling en de bepalingen inzake subsidieverstrekking die in de Algemene wet bestuursrecht (Awb) zijn opgenomen. Alleen daadwerkelijk gemaakte kosten ten behoeve van de verwerving van terreinen worden vergoed, inclusief eventuele kosten voor de afkoop van pacht en bijkomende subsidiabele kosten die noodzakelijk zijn voor de verwerving, zoals kosten voor taxatie, notariskosten of kosten voor overdrachtsbelasting²⁵. Het subsidiebedrag dat wordt uitgekeerd voor de aankoop van de gronden of voor de verwerving van de erfpacht, is gemaximeerd op de reële marktwaarde. Bovendien kunnen Gedeputeerde Staten, indien de subsidie leidt tot vermogensvorming, onder bepaalde (in de Algemene wet bestuursrecht

---

²⁵ Artikel 15 van de ontwerp-subsidieregeling.

aangegeven) voorwaarden een vergoeding van de begunstigde verlangen²⁶. Een subsidieaanvraag dient vergezeld te gaan van een overzicht en begroting van de subsidiabele kosten en een door een onafhankelijk taxateur uitgevoerde taxatie van het te verwerven terrein.²⁷ Bij een aanvraag tot subsidievaststelling moet de subsidieontvanger een overzicht van de gemaakte kosten en de bewijsstukken daarvoor overleggen.

- (45) Wat criterium e) betreft, de hoogte van de subsidie voor de verwerving van de gronden is, zoals reeds is aangegeven, gekoppeld aan de reële marktwaarde. Voor bijkomende kosten (nader aangegeven in punt 45) mogen alleen daadwerkelijk gemaakte kosten worden vergoed.

4.3.2.3 *Compensatiebedrag*

- (46) Het compensatiebedrag mag niet hoger zijn dan wat nodig is om de kosten van de uitvoering van openbare dienstverplichtingen geheel of gedeeltelijk te dekken, rekening houdende met de desbetreffende opbrengsten alsmede met een redelijke winst²⁸. De compensatie moet daadwerkelijk voor het beheer van de betrokken dienst van algemeen economisch belang worden gebruikt, maar de onderneming die compensatie voor de openbare dienst ontvangt, mag wel een redelijke winst genieten²⁹. Wanneer een onderneming activiteiten verricht die zowel binnen als buiten de werkingssfeer van de dienst van algemeen economisch belang vallen, moeten in de interne boekhouding de kosten en inkomsten die met de dienst van algemeen economisch belang verband houden, en die welke met de andere diensten verband houden, gescheiden worden aangegeven, alsmede de parameters voor de toerekening van die kosten en inkomsten³⁰.
- (47) De Commissie heeft nota genomen van de verklaring van de Nederlandse autoriteiten dat natuurbeheer een verliesgevende activiteit is. Een natuurbeheerder kan in het kader van de aangemelde regeling echter een beheerssubsidie voor de verworven gronden aanvragen op grond van de Provinciale Verordening Natuur- en Landschapsbeheer³¹. De Nederlandse autoriteiten hebben bevestigd dat de opbrengsten uit het natuurbeheer in mindering zullen worden gebracht op de natuurbeheerssubsidie. Bijgevolg heeft de Commissie in haar besluit van 20 april 2011 betreffende steunmaatregel N 376/2010 geconcludeerd dat met die subsidieregeling voor natuurbeheer geen overcompensatie gemoeid was.
- (48) De Commissie tekent hier aan dat de subsidie in het kader van de aangemelde regeling beperkt blijft tot de kosten die noodzakelijk zijn voor de verwerving van de volle eigendom van of de erfpacht op de grond, inclusief eventuele kosten voor de afkoop van pacht en bijkomende kosten die noodzakelijk zijn voor de verwerving, zoals kosten voor taxatie, notariskosten of kosten voor overdrachtsbelasting³². De vergoeding voor de kosten van de grondverwerving

---

²⁶ Artikel 16 van de ontwerp-subsidieregeling.

²⁷ Artikel 14 van de ontwerp-subsidieregeling.

²⁸ DAEB-kaderregeling, punt 14.

²⁹ DAEB-kaderregeling, punt 15.

³⁰ DAEB-kaderregeling, punt 19.

³¹ Besluit van de Commissie van 31 januari 2011 betreffende steunmaatregel N 545/2009 en besluit van de Commissie van 20 april 2011 betreffende steunmaatregel N 376/2010.

³² Artikel 15 van de ontwerp-subsidieregeling.

kan nooit meer dan 100% van de (vastgestelde) reële marktwaarde bedragen en de bijkomende kosten zoals taxatie- en notariskosten moeten worden onderbouwd met bewijsstukken.

- (49) Voorts moeten de begunstigen opbrengsten uit de verworven natuurgrond besteden ten behoeve van natuurbeheer³³. Indien het met een ingevolge deze regeling verleende subsidie verworven terrein wordt vervreemd, dient de subsidieontvanger de subsidie binnen een termijn van zes maanden terug te betalen³⁴. De Nederlandse autoriteiten hebben bevestigd dat de waarde van de grond correspondeert met de opbrengsten van de verkoop van het natuurgebied. Bovendien is een kwalitatieve verplichting op het natuurgebied gevestigd, die behelst dat een koper op het terrein natuurbeheerwerkzaamheden moet uitvoeren overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan dat iedere provincie goedkeurt in het kader van haar Provinciale Verordening Natuur- en Landschapsbeheer. Noch de oorspronkelijke eigenaar, noch de nieuwe eigenaar zal enig economisch voordeel uit de verkoop halen.
- (50) Tegen deze achtergrond is de Commissie van oordeel dat het bedrag van de vergoeding die ten behoeve van grondverwerving wordt toegekend, niet hoger ligt dan nodig is om de kosten van de uitvoering van dat deel van de openbare dienstverplichting te dekken.
- (51) Er is geen winstcomponent in de subsidie opgenomen.
- (52) Een begunstigde kan ook andere activiteiten uitoefenen, die geen verband houden met de betrokken maatregel. In dat geval dient erop te worden toegezien dat de uit die activiteiten resulterende kosten niet aan de dienst van algemeen economisch belang kunnen worden toegerekend. De Nederlandse autoriteiten hebben ermee ingestemd om aan de toekenning van een subsidie in het kader van de betrokken regeling de eis te verbinden dat de begunstigde een gescheiden boekhouding voert, overeenkomstig de voorwaarde van punt 19 van de DAEB-kaderregeling.
- (53) Op basis van het voorgaande komt de Commissie tot de conclusie dat de in het kader van de aangemelde maatregel verschaft compensatie niet méér bedraagt dan hetgeen noodzakelijk is om de openbare dienstverplichtingen uit te voeren waarmee de begunstigen worden belast. Dit besluit loopt in geen geval vooruit op een mogelijk verder onderzoek van de Commissie naar de inachtneming van de EU-regels inzake overheidsopdrachten.

4.4. Verslaglegging

- (54) De Nederlandse autoriteiten hebben erin toegestemd om driejaarlijks een verslag in te dienen over de tenuitvoerlegging van de regeling. Dit verslag zal de verleende subsidies in tabelvorm weergeven. Nederland zal ook de gevallen vermelden waarin terreinen werden verworven i) voor bestemmingswijziging ten algemene nutte of ii) door minnelijke verwerving ter voorkoming van onteigening.

---

³³ Artikel 18, lid 1, onder g), van de ontwerp-subsidieregeling.

³⁴ Artikel 18, lid 4, van de ontwerp-subsidieregeling.

5. VERKLARINGEN VAN EEN BELANGHEBBENDE

- (55) De Commissie heeft verklaringen ontvangen van een belanghebbende die bezwaar maakte tegen bepaalde aspecten van de voorgenomen regeling.
- (56) Deze belanghebbende heeft onder meer de zorg geuit dat de voorgenomen regeling, door haar toepassingsbereik, geen oplossing biedt voor de vermeende discriminatie tussen de provinciale natuurbeschermingsorganisaties die tot dusver in aanmerking kwamen voor subsidies in het kader van subsidieregelingen voor particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties (de zgn. PNB-regelingen), en andere (particuliere) grondeigenaren³⁵. Meer bepaald heeft de belanghebbende partij in dit verband verwezen naar de definitie van de in aanmerking komende begunstigde als zijnde een ieder die duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan. Volgens deze belanghebbende partij laat dit criterium de Nederlandse autoriteiten de ruimte om de regeling op discriminerende wijze ten uitvoer te leggen - ten nadele van particuliere grondeigenaren.
- (57) In dit verband doet de Commissie het volgende opmerken. Volgens artikel 3, onder a), van de ontwerp-subsidieregeling ("begunstigden") kan in beginsel subsidie worden verleend aan een ieder die duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten. De Nederlandse autoriteiten hebben verklaard dat dit betekent dat de subsidieaanvrager zelf over de benodigde deskundigheid moet beschikken of externe deskundigheid zal moeten inschakelen.
- (58) Voorts merkt de Commissie op dat de ontwerp-subsidieregeling - in haar oorspronkelijk voorgestelde vorm - uitsluitend openstond voor stichtingen of verenigingen die natuurbescherming als doelstelling hebben. Nadat de belanghebbende partij in haar verklaringen zich zorgen had gemaakt over de mogelijke discriminerende tenuitvoerlegging van de ontwerp-regeling, hebben de Nederlandse autoriteiten een oplossing geboden voor deze bezwaren door de kring van begunstigten te verruimen, zodat voortaan *een ieder* die duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het door de provincies opgestelde natuurbeheerplan, als potentiële begunstigde in aanmerking kan komen voor de voorgestelde regeling.

---

³⁵ De hier aangemelde regeling wijzigt de provinciale subsidieregelingen voor particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties, waarmee subsidie wordt verleend voor de grondverwerving en de vergoeding van de kosten voor de beëindiging van pachtovereenkomsten met landbouwers (de zgn. PNB-regelingen). Om versnippering tegen te gaan en eenheid van beheer te stimuleren, is bij de opzet van de PNB-Regeling in 1993 besloten om een beperkt aantal terreinbeherende organisaties als begunstigten aan te merken. De keuze viel toentertijd op een beperkt aantal organisaties, thans de Vereniging Natuurmonumenten en de 12 Provinciale Landschappen (PNB's), omdat deze organisaties het natuur- en landschapsbehoud in hun statuten hadden opgenomen en duurzaamheid van natuurbeheer bij hen gegarandeerd was. Gezien het voortschrijdende beleid met betrekking tot de realisering van de EHS en natuurbeheer, is het onderscheid tussen de PNB's en de andere natuurbeheerders thans niet langer nodig. Daarom achten de Nederlandse autoriteiten (in hun toelichting bij de ontwerp-subsidieregeling) gelijkstelling tussen de PNB's en andere particuliere vergelijkbare organisaties via de aangemelde regeling dan ook gewenst.

- (59) Wat de selectie van de begunstigden betreft, de Nederlandse autoriteiten hebben voorts verklaard dat de vraag welke organisatie in aanmerking komt, zeer sterk afhankelijk is van het voor het betrokken perceel voorgeschreven natuurbeheertype: complexe natuurbeheertypen, zoals het beheer van moeras, stellen andere eisen aan de beheerder dan een relatief eenvoudig te realiseren natuurbeheer. Volgens de Nederlandse autoriteiten is de subsidieaanvrager niet verplicht om standaard bij zijn aanvraag specifieke gegevens te voegen. In voorkomend geval, met name afhankelijk van het te realiseren natuurbeheertype, kunnen de provinciale autoriteiten de subsidieaanvrager echter om nadere gegevens verzoeken, bijvoorbeeld in de vorm van een plan van aanpak. De Nederlandse autoriteiten verklaarden van mening te zijn dat het bestaande selectie criterium, zoals dat in artikel 3, onder a), van ontwerp-subsidieregeling is uiteengezet, een goed evenwicht biedt tussen de behoefte aan rechtszekerheid en het feit dat het niet wenselijk is om op voorhand aanvragers uit te sluiten. De Commissie tekent aan dat eventuele bezwaren met betrekking tot een tenuitvoerlegging van de regeling waarbij zou worden gediscrimineerd op basis van het voorgeschreven natuurbeheertype, is weggenomen door de verzekering die de Nederlandse autoriteiten hebben gegeven dat de subsidieaanvrager de mogelijkheid heeft om externe deskundigheid in te schakelen indien hij zelf niet over de benodigde deskundigheid beschikt.
- (60) In het licht van het voorgaande is de Commissie van oordeel dat de voorgenomen regeling objectief en niet-discriminerend is opgezet. De Commissie heeft geen aanwijzingen kunnen vinden dat de voorgenomen regeling niet op een open en niet-discriminerende wijze ten uitvoer wordt gelegd. De Commissie heeft nota genomen van de verklaring van Nederland in dat verband dat de Provincies zich terdege bewust zijn van de noodzaak om de subsidieregeling toegankelijk te maken voor een ieder die duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten overeenkomstig het natuurbeheertype zoals voorgeschreven in het natuurbeheerplan en om niet op voorhand aanvragers uit te sluiten. De Nederlandse autoriteiten beklemtoonden daarnaast dat de huidige regering sterk inzet op de realisatie van de (herijkte) EHS mede door middel van particulier natuurbeheer. Het vrij toegankelijk maken van de subsidieregeling voor grondverwerving, voor zowel terreinbeherende organisaties als particuliere grondbezitters, wordt door de Nederlandse autoriteiten gezien als een belangrijke voorwaarde om dit doel te bereiken.
- (61) Voorts heeft de belanghebbende partij ook verklaard dat een afzonderlijke subsidieregeling grondeigenaren al compenseert voor de waardedaling van hun gronden door de omvorming van landbouwgrond in natuurgrond, verwijzend naar de model-Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) - hetgeen zou impliceren dat de voorgenomen regeling tot cumulering van steun kan leiden.
- (62) De Commissie doet opmerken dat de model-Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap de mogelijkheid van een subsidieaanvraag in het kader van die regeling uitsluit in het geval van eigenaren die subsidie hebben ontvangen voor de verwerving van de betreffende landbouwgrond³⁶. Bovendien gaat het bij deze regeling en bij de andere regeling waarnaar klager verwees (de model-

---

³⁶ Artikel 16, onder b), van de model-Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap.

Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer - SVNL), niet om de verwerving van gronden (in eigendom of in erfpacht) ten behoeve van natuurbehoud, maar om, respectievelijk, subsidies voor investeringen in en het beheer van natuur en landschap. Op basis van het voorgaande kan worden uitgesloten dat steun wordt gecumuleerd.

- (63) De belanghebbende partij heeft daarnaast beklemtoond dat er een risico is dat de subsidieregeling een prijsopdrijvend effect heeft - ten voordele van particuliere verkopers (met name landbouwers) en ten koste van de Nederlandse belastingbetaler. Meer bepaald maakt de belanghebbende zich zorgen dat verschillende marktpartijen voor hetzelfde perceel tegen elkaar beginnen op te bieden, hetgeen tot een opgeblazen verkoopprijs leidt.
- (64) De voorgenomen maatregel is, zoals hier reeds werd aangegeven, een open regeling: in beginsel kan subsidie worden verleend aan een ieder die duurzaam natuurbeheer verricht of voldoende aannemelijk maakt dat hij duurzaam natuurbeheer kan en zal verrichten. Bovendien is de door de onafhankelijke taxateur vastgestelde marktprijs de aankoopprijs die naar verwachting op de markt kan worden gerealiseerd, en de maximale prijs waarover subsidie kan worden verleend. Aangezien de steun nooit meer zal bedragen dan de aankoopprijs zoals die door de onafhankelijke taxateur is vastgesteld, acht de Commissie het niet waarschijnlijk dat de regeling als zodanig een prijsopdrijvend effect zou doen ontstaan.
- (65) Ten slotte maakte de belanghebbende partij zich zorgen over "maatwerk" bij de toepassing van de uitzonderingsmogelijkheid van artikel 18, lid 4, van de ontwerp-subsidieregeling. Volgens die bepaling dient de subsidieontvanger, bij vervreemding van het met subsidie verworven terrein, deze subsidie binnen een termijn van zes maanden terug te betalen aan Gedeputeerde Staten, met uitzondering van het geval waarin Gedeputeerde Staten de begunstigde van terugbetaling hebben vrijgesteld.
- (66) De Commissie accepteert het argument van de Nederlandse autoriteiten dat zich bij de vervreemding van met subsidie aangekochte gronden situaties kunnen voordoen, waarbij het niet redelijk is het gehele subsidiebedrag terug te vorderen. Een dergelijke situatie kan, zoals de Nederlandse autoriteiten hebben verklaard, verband houden met de functiewijziging of prijsontwikkeling van de grond tussen het tijdstip van aankoop en subsidiëring en vervreemding. De overheid dient daarom dossiers van geval tot geval te beoordelen, om de hoogte van de terugbetalingsverplichting vast te stellen. Niettemin moet de begunstigde, zoals in punt 44 reeds werd opgemerkt, binnen een periode van zes maanden ten minste de waarde van de grond die correspondeert met de opbrengsten van de verkoop van dat natuurgebied, terugbetalen. De Nederlandse autoriteiten hebben ook de verzekering gegeven dat de oorspronkelijke, noch de nieuwe subsidieontvanger enig economisch voordeel uit de vervreemding van de grond kan halen. Daarnaast hebben de Nederlandse autoriteiten de verzekering gegeven dat alle partijen - zowel PNB's als particuliere entiteiten - op voet van gelijkheid zullen worden behandeld bij de toepassing van deze bepaling van artikel 18, lid 4, van de ontwerp-subsidieregeling. In het licht van het voorgaande heeft de Commissie op het eerste gezicht geen redenen om aan te nemen dat de uitzonderingsmogelijkheid van artikel 18, lid 4, van de ontwerp-subsidieregeling

op discriminerende wijze zou worden toegepast, noch dat de toepassing van deze bepaling aanleiding zou geven tot onrechtmatige staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU.

6. BESLUIT

(67) In het licht van het bovenstaande is de Commissie van oordeel dat de maatregel uit hoofde van artikel 106, lid 2, VWEU verenigbaar is met de interne markt.

Indien deze brief vertrouwelijke gegevens bevat die niet mogen worden bekendgemaakt aan derden, wordt u verzocht de Commissie daarvan binnen vijftien werkdagen vanaf de ontvangst van dit schrijven in kennis te stellen. Ontvangt de Commissie binnen de vastgestelde termijn geen met redenen omkleed verzoek, dan neemt zij aan dat u instemt met mededeling aan derden en bekendmaking van de volledige tekst van dit schrijven in de authentieke taal op de internetsite:

http://ec.europa.eu/eu_law/state_aids/state_aids_texts_nl.htm

Dit verzoek dient bij aangetekend schrijven of bij faxbericht te worden gericht aan:

Europese Commissie
Directoraat-generaal Concurrentie
Griffie Staatssteun
1049 Brussel
Brussel.
Fax: +32 229-61242

Met bijzondere hoogachting,

Voor de Commissie

Joaquín ALMUNIA
Vicevoorzitter

Stibbe

Aangetekend, met bericht van ontvangst
Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL)
Postbus 20021
3502 LA Utrecht

Tevens per fax: 030-275 69 99

mr. C.N.J. Kortmann
advocaat

Advocaten en notarissen
Strawinskylaan 2001
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 04 12
F +31 20 546 07 10
tijn.kortmann@stibbe.com
www.stibbe.com

Onze ref
CK/AB 1023079-12023715
Datum
14 november 2011

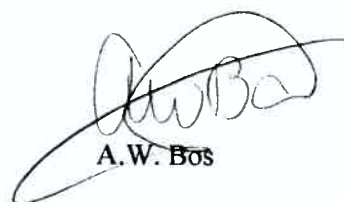
Sommatiebrieven Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters

Geachte heer, mevrouw,

Ter informatie zenden wij u hierbij afschriften van een drietal brieven die wij namens onze cliënte, de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG), stuurden aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Zoals u in deze brieven zult lezen, sommeert de VGG in deze brieven de Staat om per direct een moratorium af te kondigen over de doorlevering van gronden om niet of onder de marktprijs aan de zogenaamde Terreinbeherende Organisaties (TBO's) zoals de Vereniging Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen. Omdat uw bureau regelmatig bij deze grondleveringen betrokken is, leek het ons verstandig om u van deze sommatie in kennis te stellen (voorzover dat niet reeds is gebeurd via het ministerie). Voorzover noodzakelijk kunt u deze sommatie beschouwen als zijnde mede gericht aan uw bureau.

Hoogachtend,

C.N.J. Kortmann

A.W. Bos

De praktijk wordt gevoerd door Stibbe N.V. (ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 34198700). De algemene voorwaarden van Stibbe N.V. zijn van toepassing en bevatten een aansprakelijkheidsbeperking. De algemene voorwaarden zijn gedeponneerd bij de rechtbank te Amsterdam en worden op verzoek kosteloos verstrekt. Zij zijn tevens te vinden op www.stibbe.com

STASD112023715.1

Stibbe in samenwerking met
Herbert Smith en Gleiss Lutz